

Prilog poznavanju načina djelovanja Hrvatske seljačke stranke u Koprivnici od 1929. do 1941. godine

HRVOJE PETRIĆ

Filozofski fakultet, Zagreb, Republika Hrvatska

Autor je na temelju pisanja novina, arhivske građe i literature dao pregled djelovanja Hrvatske seljačke stranke i seljačkog pokreta u Koprivnici od početka šestosiječanjske diktature do sloma Kraljevine Jugoslavije i uspostave NDH. Uz organizaciju HSS-a obrađeni su i drugi organizacijski oblici djelovanja seljačkog pokreta u Koprivnici. Ukratko je prezentiran rad Seljačke sloge, Gospodarske sloge, Hrvatskog srca, Hrvatskog radničkog saveza i drugih organizacija.

Stranačka organizacija

Koliko je duboko ukorijenjena Hrvatska (pučka, republikanska) seljačka stranka na koprivničkom tlu kao ilustracija nam može poslužiti činjenica da je Koprivničanec dr. Rudolf Horvat bio, uz braću Radić, jedan od inicijatora osnivanja ove stranke.¹ Prva organizacija HPSS-a je u Koprivnici osnovana 1905. godine.²

Na lokalnim izborima za grad Koprivnicu 1927. godine, Hrvatska seljačka stranka je sudjelovala s tri liste, a osvojila je 7 od 24 mjesta ili 29,2%.³ Tada je gradski povjerenik bio demokrat dr. Mirko Lendvaj.⁴ Nakon njega je gradom upravljao Josip Kovačić 1928. godine, da bi za

¹ Zvonimir DESPOT, “Politički put dr. Rudolfa Horvata”, *Dr. Rudolf Horvat - život i djelo*, Koprivnica 1998., 60.-61.

² *Hrvatski narod* (Virje), br. 25, 1905.

³ Najbolji rezultat je imao Hrvatski blok koji je dobio 8 mjesta ili 33,3%, Samostalna demokratska stranka je dobila 7 mjesta kao i HSS, a Pučka stranka je osvojila samo 2 mjesta ili 8,3%. *Koprivničke novine* (Koprivnica), br. 15, 3. XII. 1927.

⁴ Dr. Mirko Lendvaj (Drnje, 1889. - Koprivnica, 1936.), osnovno školovanje je završio u Drnju, gimnaziju u Varaždinu, medicinski fakultet u Innsbrucku i Grazu gdje je diplomirao. Bio je gradski i kotarski liječnik u Koprivnici, predsjednik podružnice Crvenog križa u Koprivnici, bio je predsjednik Vatrogasnog društva Koprivnica (1934-1935.) i Vatrogasne župe Koprivnica (kao starješina je 1933. godine pokrenuo posebne novine za vatrogasna pitanja *Podravski zvon*), starješina Hrvatskog sokola (1921.-1922.) itd. Od

gradskog načelnika konačno bio izabran dr. Vlado Malančec⁵ (na prijedlog narodnog poslanika u beogradskoj skupštini i bivšeg gradskog načelnika Ivana Kraljića⁶ iz HSS-a).

Do kraja siječnja je 1929. po uspostavi kraljeve diktature raspušten HSS. U mjesečnom izvještaju o javnoj sigurnosti predstojništva koprivničke gradske policije od 29. studenog 1929. godine piše: "zapažen je veliki uticaj bivšeg narodnog poslanika H.S.S. Ivana Kraljića na ovogradsko zastupstvo, kojega vodstvo i većina radi skroz po njegovim uputama, a premda isti nije gradski zastupnik. Tako je i nedavno ostao nekažnjen po gradskom načelniku, kada je počeo vikati kod javne sjednice na gradskog zastupnika, direktora gimnazije Galijana, da je "kuferas" itd".⁷ Prije toga izvještaja koprivnički kotarski (sreski) načelnik poslao je velikom županu Osječke oblasti izvještaj u kojem piše "da se do sada preduzetom proverom nije moglo ustanoviti, da bi bivše vodstvo H.S.S. iz Zagreba poručivalo bivšim pristašama, da ne trebaju pokazivati nikakova interesa za zakon o nazivu i podeli Kraljevine na banovine".⁸

Gradski načelnik dr. Vlado Malančec je bio član HSS-a i ujedno jedan od prvih intelektualaca koji su u Koprivnici pristupili toj stranci. Nakon uvođenja šestosiječanjske diktature kralja Aleksandra 1929. godine prilazi vladajućoj politici te postaje suradnik režima.⁹ Malančec je ubrzo

godine 1927. do 1928. bio je kr. vladin povjerenik za grad Koprivnicu (na dužnosti gradonačelnika Koprivnice), a to je i razumljivo jer je tada pripadao Davidovićevoj Demokratskoj stranci pa je 1927. godine bio njezin kandidat za ulazak u parlament. *Koprivničke novine*, br. 47, 16. VII. 1927. i br. 3, 10. IX. 1927.; *Podravske novine*, br. 49, 5. XII. 1936.; Leander BROZOVIĆ, *Grada za povijest Koprivnice*, Koprivnica 1978., 45.; Dragutin FELETAR, Franjo HORVATIĆ, *110 godina koprivničkog vatrogastva*, Koprivnica 1984., 27.; "Kratki historijat nekadanjeg 'Hrvatskog Sokola' u Koprivnici", *Koprivničke novine*, br. 46, Božić 1929.; Hrvoje PETRIĆ, *Općina i župa Drnje*, Drnje 2000., 172.; Milovoj KOVAČIĆ i suradnici, *Stazama dobrote - 120 godina Crvenog križa u Koprivnici (1881.-2001.)*, Koprivnica 2001., 55.

⁵ L. BROZOVIĆ, *n. dj.*, 45.

⁶ Ivan Kraljić (1879.-1956.) seljak iz Koprivnice, jedan od prvih članova HPSS-a u Koprivnici, bio je blizak sa Stjepanom Radićem. Kasnije je obnašao dužnost predsjednika kotarske organizacije seljačke stranke. Koprivnicom je upravljao 1919, 1920-1924. i 1925-1927. godine. Narodni zastupnik je bio od 1923. do 1929. godine. Aktivno se suprotstavio šestosiječanjskoj diktaturi pa je bio zatvaran. Nakon uspostave NDH surađuje s vlašću pa je 1942. godine ušao u Hrvatski državni sabor. Njegovo djelovanje zaslužuje posebnu studiju.

⁷ Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (dalje: HDA), Grupa XXI (Politička situacija), inv. br. 1508.

⁸ HDA, Grupa XXI, inv. br. 1742.

⁹ Dr. Vlado Malančec (Zagreb 1898. - Koprivnica 1985.), osnovno je školovanje (i nižu realnu gimnaziju) završio u Koprivnici, višu realnu gimnaziju je polazio u Zagrebu gdje je završio studij prava. Nakon toga je radio u odvjetničkom uredu kod svog oca dr. Matije Malančeca (1857.-1945.) koju je vodio, a uz to je četiri godine bio pristav kod kotarskog (sreskog) načelstva u Koprivnici. U privatnom životu je posebno volio umjetnost, a bio je član gotovo svih međuratnih humanitarnih, karitativnih, pjevačkih, sport-

došao u sukob s bivšom strankom HSS-om iz koje je bio isključen. Uz to je bio optužen za razne malverzacije i korupciju unutar gradske uprave pa je razriješen dužnosti koprivničkoga gradonačelnika.¹⁰

Ivan Kraljić je 8. kolovoza 1930. godine nakon zadužnice za pokojnog Stjepana Radića počeo pred koprivničkom crkvom Sv. Nikole vikati "Živio dr. Maček, slava Stjepanu Radiću" pa ga je radi toga policija kaznila s 14 dana zatvora, "a podjedno je podnešena proti njega tužba državnom sudu za zaštitu države u Beogradu".¹¹ Krajem iste godine Ivan Kraljić je ponovno napravio krivično djelo po tadašnjem "zakonu o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi" te je zajedno s Franjom Gažijem iz Hlebina predan kotarskom sudu radi postupka.¹² Kao izraziti protivnik režima Ivan Kraljić je 31. prosinca 1931. godine osuđen na dvije godine zatvora uvjetno.¹³ Istaknute koprivničke radićevce su pratili državni organi pa se to može vidjeti u obavještajnom izvještaju načelstva koprivničkog kotaru Odjeljku za državnu zaštitu kraljevske banske uprave Savske banovine u listopadu 1932. godine gdje piše: "Od lica poznatih kao protivnika današnjeg režima opaženo je, da je Kraljić Ivan, bivši radićevski narodni poslanik i posjednik iz Koprivnice bio 18. septembra t.g. u Hlebinama, gdje je toga dana bilo proštenje. Tamo se je sastao sa

skih i drugih koprivničkih društava. Bavio se novinarstvom i izdavaštvom (jedno vrijeme je bio nakladnik *Podravske novine*). Godine 1927. je na listi HSS-a izabran u gradsko vijeće ali mu mandat nije verificiran zbog toga što je bio premlad. Godine 1928. izabran je za gradonačelnika Koprivnice, a tu je dužnost vršio (kao HSS-ovac) do 6. siječnja 1929. Tada je na njegovo mjesto postavljen dr. L. Janson. Dana 26. travnja 1929. Vlado Malančec se vratio na gradonačelničko mjesto. Zajedno s Pavlom Dombajem iz Drnja je 1930. godine izabran za banskog vijećnika, a 1931. godine ulazi u beogradski parlament (zamjenik mu je bio Pavao Dombaj). Iste godine Malančec surađuje s novom političkom formacijom - Jugoslavenskom radikalno seljačkom demokracijom (JRSD) koja je okupljala političke ljude iz tri bivše najveće političke stranke - Radikalne, Demokratske i HSS-a. Ta stranka je 1933. godine promijenila naziv u Jugoslavenska nacionalna stranka (JNS). Godine 1935. Malančec se kao kandidat JNS-a (Dombaj mu je ponovno bio zamjenik) kandidirao na izborima, ali je ostvario iznimno loš izborni rezultat - osvojio je samo 0,12% glasova u koprivničkom kotaru. Nakon toga se (uz niz drugih razloga) razočaran trajno povukao iz "visoke" politike, a još je neko vrijeme ostao član koprivničkoga gradskog zastupstva. Nakon uspostave NDH nalazio se u ustaškom logoru Danica, a nakon toga je transportiran u Jadovno, odakle je premješten u Zagreb. Nakon Drugog svjetskog rata radio je kao odvjetnik u Koprivnici, a svoju kuću s umjetničkom kolekcijom ostavio je općini Koprivnica odnosno Muzeju grada Koprivnice. HDA, Grupa XXIII (Izbori u Kraljevini Jugoslaviji), inv. br. 363, Podaci kandidata banskog vijeća za grad i srez Koprivnicu; *Podravske novine*, razna godišta; Marijan ŠPOLJAR, "Profil slikarske zbirke dr. Vladimira Malančeca", *Podravski zbornik*, 14/1988., 88.

¹⁰ Željko KRUŠELJ, *U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma - Politička zbivanja u koprivničkoj Podravini od objave šestosiječanjske diktature do sloma Kraljevine Jugoslavije*, Koprivnica 2001., 14.

¹¹ HDA, Grupa XXI, inv. br. 1836.

¹² HDA, Grupa XXI, inv. br. 2207.

¹³ *Podravske novine*, br. 39, 22. IX. 1934.

par svojih prijatelja, no nije opaženo nikakovo naročito agitiranje”.¹⁴ Dana 4. travnja 1934. godine “uhapšeni su u Koprivnici Kraljić Ivan, Prvčić Stjepan¹⁵ i Ostriž Ivan u vezi sa otkrivenom terorističkom banditskom organizacijom. Kod Prvčić Stjepana pronadjene su 2 paklene mašine, 2 bombe i 1 revolver “Ustaški”, a kod Kraljić Ivana 3 revolvera raznog oblika. Sva su trojica sprovedeni upravi policije u Zagreb, koja po ovom predmetu vodi izvide. Osim navedenih lica nije nitko bio u vezi sa banditskom organizacijom.”¹⁶ U rujnu 1934. godine osuđen je na osam godina robije. Tada se sudilo i Stjepanu Prvčiću koji je oslobođen optužbe, Ivan Ostriž iz Koprivnice je dobio dvije godine, a Mara i Ivan Glavak iz Torčeca tri godine robije.¹⁷ Osim Ivana Kraljića i Stjepana Prvčića pratilo se i druge uglednije nekadašnje članove HSS-a, pa je tako u svibnju 1933. godine “pod policijsku pasku radi političkog sumnjivog držanja i ponašanja stavljen Čiković Tomo¹⁸, trgovac brašnom iz Koprivnice u koliko bi se udaljio iz Koprivnice”.¹⁹

Uoči izbora 1935. godine jedno od pitanja je bilo koga postaviti za kandidata HSS-a u koprivničkom kotaru. Z. Kulundžić o tome piše da su seljaci i mladi HSS-ovci bili za Miškinu, ali su Ivan Kraljić “i njegovi uži suradnici energično radili i agitirali za mladog liječnika dr Ivicu Vedriša (1898-1958), upravitelja gradske bolnice u Koprivnici, koji je bio i Kraljićev zet... Miškina je iz nje izišao kao pobjednik ali je time na sebe navukao mržnju ustaških i proustaških elemenata...”.²⁰ Na parlamentar-

¹⁴ HDA, Grupa XXI, inv. br. 2666.

¹⁵ Stjepan Prvčić (1893.-1960.) seljak iz Koprivnice, od 1923. je potpredsjednik koprivničke mjesne organizacije seljačke stranke, bio je član odbora kotarske organizacije HSS-a, vodio je kotarsku organizaciju Seljačke sloge. Prije i za vrijeme Drugog svjetskog rata je bio zatvaran. Rano se angažirao u antifašističkoj borbi, aktivan u GNOO Koprivnica, a bio je predsjednik Okružnog NOO Bjelovar i prvi predsjednik oblasnog NOO za zagrebačku oblast. Jedan je od osnivača HRSS-a u kojem je djelovao kao potpredsjednik. U ZAVNOH-u je jedan od čelnih ljudi (član tajništva), a nakon rata je sudjelovao u radu hrvatske vlade (ministar poljoprivrede) i sabora (bio je član prezidija). Uz to je bio član izvršnog odbora Narodne fronte Jugoslavije i član tajništva u izvršnom odboru Narodne fronte Hrvatske.

¹⁶ HDA, Grupa XXI, inv. br. 3493.

¹⁷ *Podravske novine*, br. 39, 22. IX. 1934.

¹⁸ Tomo Čiković (1896.-1981.) seljačkog podrijetla, bavio se trgovinom. Dugo godina je bio predsjednik koprivničke gradske (mjesne) organizacije HSS-a (od 1923.) i tajnik kotarske organizacije HSS-a (od 1938.). Aktivan je u društvenom životu Koprivnice (npr. član odbora Hrvatskog pjevačkog društva “Podravac”). Prije i nakon Drugog svjetskog rata bio je na čelu grada Koprivnice kao prvi čovjek gradske uprave. U vrijeme Drugog svjetskog rata pristupio je antifašističkoj borbi. Bio je predsjednik gradskog NOO Koprivnica i okružnog NOO Bjelovar. Postaje vijećnik i član šireg vodstva ZAVNOH-a. Bio je član AVNOJ-a na trećem zasjedanju. Nakon Drugog svjetskog rata je ministar poljoprivrede i šumarstva u hrvatskoj vladi formiranoj 14. travnja 1945. godine u Splitu. Bio je zastupnik u Hrvatskom saboru i jugoslavenskoj saveznoj skupštini (potpredsjednik zakonodavnog odbora). Umirovljen je 1954. godine.

¹⁹ HDA, Grupa XXI, inv. br. 3065.

²⁰ Zvonimir KULUNDŽIĆ, *Miškina - Presjek kroz stvarnost hrvatskog sela od Khuen-Hédervárya do poglavnika*, Koprivnica 1968., 379.

nim izborima koji su se održali 5. svibnja 1935. godine, na sva tri biračka mjesta u Koprivnici najviše je glasova dobio kotarski nositelj oporbene stranačke liste Mihovil Pavlek Miškina, član HSS-a. On je osvojio 63,5% glasova, režimski kandidat dr. Veljko Ilić je dobio 35,9% glasova, a dr. Vlado Malančec 0,5% glasova. Po tadašnjem izbornom zakonu izabran je dr. Veljko Ilić, advokat i kr. javni bilježnik iz Koprivnice.²¹ Na skupštinskim izborima koji su se održali 11. prosinca 1938. godine kandidat HSS-a Mihovil Pavlek Miškina je u Koprivnici s Bregima dobio 82,5% glasova. To dovoljno pokazuje kakva je politička klima tada vladala u Koprivnici.²²

U ljeto 1935. počelo se raditi na obnovi organizacije seljačke stranke u Koprivnici. Dr. Stjepan Buć je u srpnju 1935. godine održao sastanak u Koprivnici, a otvorio ga je Tomo Čiković. Na sastanku su bili pristaše HSS-a iz Koprivnice i okolice.²³ U kolovozu 1935. u Koprivnicu je došao izaslanik predsjedništva HSS-a Petar Bakotić kako bi predstavnicima stranačkih organizacija dao upute za osnivanje izbornih odbora HSS-a.²⁴ Javna skupština, kojom je zapravo obnovljen HSS u Koprivnici, bila je održana 24. studenog 1935. godine. Govorili su Mihovil Pavlek Miškina, dr. Šol, koprivnički župnik Stjepan Pavunić,²⁵ Franjo Gaži iz Hlebina, dr. Pavao Tomašić iz Drnja i drugi.²⁶ Dana 19. travnja 1936. godine izborni odbor HSS-a i Klub Akademikar u Koprivnici su trebali organizirati komemorativnu proslavu u spomen Matiji Gupcu i dr. Antunu Radiću. Na zahtjev dr. Vlatka Mačeka proslava se nije održala te je objašnjeno da se odgađa.²⁷

Predsjednik koprivničke kotarske organizacije HSS-a je u srpnju 1937. godine bio Franjo Gaži iz Hlebina, a tajnik dr. Ivo Vedriš iz Koprivnice. Kotarska je organizacija morala braniti Mihovila Pavleka Miškinu pred

²¹ *Statistika izbora narodnih poslanika Kraljevine Jugoslavije*, Beograd 1935., 46.

²² Valko LOBOREC, Nakon izbora, *Podravske novine*, br. 50, 17. XII. 1938. Vladina lista dr. Stojadinovića je u Koprivnici s Bregima dobila 17,4%, a Samostalna demokratska stranka 0,1% glasova.

²³ *Podravske novine*, br. 24, 20. VII. 1935.

²⁴ *Isto*, br. 33, 24. VIII. 1936.

²⁵ Stjepan Pavunić (1875.-1959.), rodom je iz Virja. Kao kapelan je služio u Miholcu kraj Križevaca i Vrbovcu, 1906. je premješten u Krapinu, a od 1911. do 1924. je župnik u Vrbovcu. Nakon toga je do smrti koprivnički župnik gdje je razvio bogatu vjersku i društvenu aktivnost. Jedno vrijeme je bio zastupnik u Hrvatskom saboru (1913-1918, 1942.). U politiku je ušao kao pravaš, kasnije je surađivao u HSS-u, a tijekom Drugog svjetskog rata s ustaškim režimom. Od 1945. do 1951. je bio zatvoren, a nakon toga je ostao nominalni koprivnički župnik i dekan. Dosta je pisao, objavio je nekoliko brošura, a izdavao je vjerski list u Koprivnici. Imenovan je začasnim kanonikom i apostolskim protonotarom. Milivoj KOVAČIĆ, *Stjepan Pavunić - Virovec, vrbovečki i koprivnički župnik*, Koprivnica 2001.

²⁶ *Podravske novine*, br. 46, 23. XI. 1935; br. 48, 30. XI. 1935.

²⁷ *Isto*, br. 16, 18. IV. 1936; br. 17, 25. IV. 1936.

napadima.²⁸ “Kriilo HSS na čelu s I. Kraljićem, S. Pavunićem, dr. I. Vedrišom, V. Galincom, V. Horvatom i drugima, započinje veliku kampanju protiv Miškine i njegove okolice... Šire se rukom pisani plakati i leci, piše se katranom po zidovima...”²⁹ Složenost međuljudskih odnosa u HSS-u se vidi i po tome što je primjerice dr. Ivo Vedriš³⁰ bio po službenoj stranačkoj dužnosti, kao tajnik kotarske organizacije na strani Miškine, ali je u praktičnom djelovanju bio protiv njega.

Koprivnička mjesna organizacija kojoj je predsjednik bio Tomo Čiković održala je u srpnju 1937. godine proslavu rođendana i imendana predsjednika HSS-a dr. Vlatka Mačeka.³¹ Mjesna organizacija HSS-a je 19. kolovoza 1937. organizirala služenje mise zadušnice za Stjepana Radića koju je vodio koprivnički župnik Stjepan Pavunić. Pred župnom crkvom sv. Nikole u Koprivnici govorili su Tomo Čiković i dr. Ivo Vedriš.³² HSS i Hrvatski radnički savez su početkom rujna 1937. organizirali prosvjednu skupštinu gdje su se usprotivili radu “gradske uprave, odnosno gradskog vijeća, koje se već godinu dana ni ne sastaje”, a koje je postavio Jevtić.³³ U studenom se razvila živa aktivnost HSS-a u Ždali, Goli, Gotalovu, Imbriovcu, Đelekovcu, Legradu i drugim mjestima u okolici Koprivnice.³⁴

U siječnju 1938. godine došlo je do reorganizacije HSS-a u Koprivnici. Predsjednik gradske organizacije je bio Tomo Čiković, dopredsjednici su bili Stjepan Prvčić i Martin Škutin, tajnici Martin Gabaj i Mijo Zimmermann, a blagajnik dr. Ivo Vedriš.³⁵ Zbog preopterećenosti poslom (barem je tako glasila službena verzija) u veljači je dr. Vedriš zahvalio na dužnosti tajnika kotarske organizacije HSS-a pa je na njegovo mjesto izabran Tomo Čiković.³⁶ U rujnu 1938. je u Koprivnici bio održan sastanak predstavnika seljačkih organizacija,³⁷ a u listopadu značajan sastanak kotarske organizacije na kojem se spominje da u kotaru tada postoji 40 organizacija HSS-a. Tada je predsjednik kotarske organizacije HSS-a bio Franjo Gaži iz Hlebina, a u užem vodstvu su djelovali, između ostalih, Mihovil Pavlek Miškina iz Đelekovca, povjerenik Seljačke sloge Tomo Gaži, tajnik kotarske organizacije HSS-a Tomo Čiković, predsjednik le-

²⁸ *Isto*, br. 27, 3. VII. 1937.

²⁹ Ivan PAPIKA, “Prilog poznavanju suradnje lijevog krila HSS i KP u Podravini”, *Podravski zbornik*, 1/1975, 35.

³⁰ Milivoj KOVAČIĆ, “Tri dobra prijatelja, ugledna građana i lepoglavka zatvorenika”, *Marulić - hrvatska književna revija*, god XXXIII (2000.), br. 4, 706.-712.

³¹ *Podravske novine*, br. 30, 24. VII. 1937.

³² *Isto*, br. 32, 7. VIII. 1937.

³³ *Isto*, br. 35, 28. VIII. 1937.

³⁴ HDA, Grupa XXI, inv. br. 4899.

³⁵ *Podravske novine*, br. 5, 29. I. 1938.

³⁶ *Isto*, br. 9, 30. IV. 1938.

³⁷ *Isto*, br. 36, 10. IX. 1938.

gradske organizacije HSS-a Mihovil Šimek i Valko Bači iz Botova.³⁸ Odmah nakon toga je krajem listopada održan novi sastanak kotarske organizacije na kojem su govorili Franjo Gaži i Mihovil Pavlek Miškina.³⁹

Kotarska organizacija HSS-a je 8. siječnja 1939. godine u Koprivnici održala sastanak na kojem su bili prisutni predstavnici političkih, prosvjetnih i gospodarskih organizacija. Sastanak je otvorio potpredsjednik Đuro Živković iz Gole, a govorili su narodni zastupnik Mihovil Pavlek Miškina, predsjednik kotarske organizacije Franjo Gaži, kotarski povjerenik Gospodarske sloge Tomo Gaži i povjerenik Seljačke sloge Stjepan Prvčić.⁴⁰

Koprivnički HSS je sudjelovao i u humanitarnim djelatnostima pa je u lipnju 1939. godine inicirao akciju za pomoć poplavljenima u gradu. U srpnju je organizirao veličanstvenu manifestaciju u povodu 60-te godine života dr. Vlatka Mačeka.⁴¹ Na sastanku kotarske organizacije 9. srpnja je u Koprivnici bio prisutan izaslanik vodstva Slavko Findrik.⁴² Od osobite važnosti je bio sastanak kotarskog HSS-a održan 8. kolovoza na kojem je potaknuto pitanje elektrifikacije kotara Koprivnica.⁴³

Krajem kolovoza 1939. raspušteno je gradsko zastupstvo, a u rujnu je Jovo Magovac imenovan povjerenikom za grad Koprivnicu. Koprivnička mjesna organizacija HSS-a je iz svojih redova odredila savjetodavni odbor od 12 članova koji su trebali pomagati povjereniku u radu. To su bili: Tomo Čiković, Tomo Gaži, Pavao Jakupić, Valko Loborec, Blaž Petrić, Stjepan Prvčić, Martin Sabolić, dr. Rikard Steiner i dr. Ivo Vedriš iz Koprivnice, te Stjepan Kunić i Ivan Varga iz Bregi.⁴⁴ Od jeseni 1939. godine koprivnički HSS je preuzeo *Podravske novine*, a novi urednik je postao Mihovil Pavlović.⁴⁵ U studenom 1939. je umjesto Magovca novim gradskim povjerenikom postao član HSS-a Ivo Hiršl.⁴⁶ On je na tu dužnost došao na prijedlog Mihovila Pavleka Miškine kao narodnog zastupnika.⁴⁷ Prema sjećanjima I. Paprike povjerenik Hiršl "postiže lijepe uspjehe, stabilizira gradske financije i većina građana je bila zadovoljna".⁴⁸ U Koprivnici su 19. studenog 1939. na sastanku kotarske organizacije HSS-a Franjo Gaži i Mihovil Pavlek Miškina govorili o političkim

³⁸ *Seljački dom* (Zagreb), br. 43, 6. X. 1938.

³⁹ *Isto*, br. 47, 3. XI. 1938.

⁴⁰ *Seljački dom*, br. 3, 12. I. 1939.

⁴¹ *Podravske novine*, br. 25, 24. VI. 1939., br. 29, 22. VII. 1939.

⁴² *Seljački dom*, br. 30, 20. VII. 1939.

⁴³ *Isto*, br. 33, 10. VIII. 1939.

⁴⁴ *Podravske novine*, br. 35, 2. IX. 1939., br. 37, 16. IX. 1939., br. 39, 30. IX. 1939.

⁴⁵ *Isto*, br. 43, 28. X. 1939.

⁴⁶ *Isto*, br. 46, 18. XI. 1939., br. 47, 25. XI. 1939.

⁴⁷ Z. KULUNDŽIĆ, n. dj., 338.

⁴⁸ I. PAPIKA, n. dj., 36.

prilikama, a Miškina se posebno osvrnuo na uredbu o zaštiti seljačkih posjeda.⁴⁹

U ožujku 1940. održan je pouzdani sastanak HSS-a u novom Seljačkom domu u Koprivnici.⁵⁰ Na svibanjskim izborima 1940. godine u gradu Koprivnici je uvjerljivo pobijedio HSS. Za načelnika općine grada Koprivnice je izabran Tomo Čiković, a za podnačelnika Stjepan Bešenić.⁵¹ Nakon uspostave NDH došlo je 11. lipnja 1941. godine do zabrane HSS-a.⁵² Članstvo se, u godinama koje su slijedile, razdvojilo u četiri skupine: 1) oni koji su slijedili politiku vodstva i predsjednika HSS-a dr. Vlatka Mačeka, 2) grupa koja je pristupila ustaškom pokretu, 3) skupina koja se priključila antifašističkoj borbi (dio te skupine je osnovao Izvršni odbor HSS-a koji je kasnije postao Hrvatska republikanska seljačka stranka), 4) članovi koji su se potpuno isključili od bilo kakve političke aktivnosti.

Seljačka sloga - utjecaj na kulturno-prosvjetni život

Početak 1936. povjerenik obnovljene Seljačke sloge u Koprivnici je bio Tomo Čiković. On je 14. ožujka 1936. godine predsjedao sastanku pristaša hrvatskog seljačkog pokreta u Koprivnici na kojem su govorili Mihovil Pavlek Miškina te prof. Tomašić iz Samobora kao izaslanik predsjednika HSS-a dr. Vlatka Mačeka.⁵³ Do formalne obnove ogranka Seljačke sloge u Koprivnici je došlo u rujnu 1936. godine. Na skupštini održanoj u siječnju 1937. godine spomenuto je da je ogranak Seljačke sloge u Koprivnici osnovan 1923.⁵⁴ godine, a prestao je djelovati 1929. godine kada ga je vodio župnik Stjepan Pavunić. Od njega se tražilo da vrati imovinu. Za predsjednika obnovljenog ogranka je izabran Martin Brozović, za tajnika Vratarić, a blagajnika Hadun. Ogranak je imao 140 članova.⁵⁵

Ogranak je 24. siječnja 1937. godine trebao otvoriti knjižnicu u kući Stjepana Kovačevića, ali je otvaranje odgođeno za 31. siječnja.⁵⁶ Na otvorenju knjižnice je bio tajnik središnjice Seljačke sloge Božidar Magovac, a prigodno predavanje je održao seljački književnik Mihovil Pavlek

⁴⁹ *Seljački dom*, br. 49, 30. XI. 1939.

⁵⁰ *Podravske novine*, br. 11, 16. III. 1940.

⁵¹ *Isto*, br. 19, 11. V. 1940.

⁵² Hrvoje MATKOVIĆ, *Povijest Hrvatske seljačke stranke*, Zagreb 1999., 425.

⁵³ *Podravske novine*, br. 12, 21. III. 1936.

⁵⁴ Postoji i podatak da je koprivnički ogranak Seljačke sloge osnovan 15. siječnja 1928. godine. Suzana LEČEK, "Organizacija i oblici djelovanja 'Seljačke sloge' (1925-1929.)", *Časopis za suvremenu povijest*, 28/1996, br. 3, 374.; ISTA, "Seljačka sloga - Osnivanje i prestanak djelovanja (1920./1925.-1929.)", *Spomenica Ljube Bobana*, Zagreb 1996., 285.-295.

⁵⁵ *Podravske novine*, br. 3, 16. I. 1937.

⁵⁶ *Isto*, br. 4, 23. I. 1937.

Miškina. Knjižnici su knjige poklanjali koprivnički građani.⁵⁷ Novo predavanje je Miškina održao u Domoljubu 31. ožujka.⁵⁸

Na velikoj seljačkoj smotri u Koprivnici održanoj 23. svibnja 1937. godine osim koprivničkog ogranka Seljačke sloge nastupili su ogranci tj. hrvatski seljački i tamburaški zborovi iz Herešina, Novigrada, Đelekovca, Milićana, Peščenika, Srema, Hlebina, Sigeca, Torčeca i Botinovca.⁵⁹

U listopadu 1937. godine koprivnički ogranak Seljačke sloge održao je uz suradnju s organizacijom HSS-a sastanak na kojem je odlučeno da se kreće u borbu protiv nepismenosti.⁶⁰ U nizu aktivnosti je početkom veljače 1938. godine ogranak priredio priredbu u Domoljubu.⁶¹ Na toj priredbi su bili prikazani igrokazi Miroslava Singera "Za volju djeteta" i "Krštenje sela"⁶², koje je režirao Kazimir Sabol.⁶³ Kotarskim prosvjetnim povjerenikom Seljačke sloge je 27. ožujka 1938. godine postao Stjepan Prvčić, a zamjenici su mu bili Valko Bači iz Botova, Ignac Hanžeković iz Srema, Franjo Čizmak iz Đelekovca, Franjo Ljubić iz Novigrada, Josip Vuljak i Tomo Gaži iz Koprivnice, a za pomoć su se obćali Mihovil Pavlek Miškina iz Đelekovca i dr. Pavao Tomašić iz Drnja.⁶⁴

Dana 14. svibnja 1939. ogranak je nastupio u Drnju na smotri ogranka sjevernog dijela koprivničkog kotara.⁶⁵ Veliku aktivnost ogranka potvrdila je i izvrsna organizacija prosvjetnog sijela u povodu rođendana braće Radić koje se održalo 11. lipnja 1939. u Koprivnici.⁶⁶ Početkom 1940. održano je veliko sijelo Seljačke sloge u Koprivnici,⁶⁷ a u ožujku je za kotarskog pročelnika izabran Stjepan Prvčić iz Koprivnice dok mu je zamjenik bio Franjo Petričević iz Koprivničkih Bregi.⁶⁸ U Koprivnici je u srpnju 1940. godine obilježen Mačekov rođendan,⁶⁹ a u studenom iste godine održan je prosvjetni tečaj.⁷⁰ Dana 25. veljače 1941. godine je ogranak Seljačke sloge u dvorani koprivničke pučke škole organizirao

⁵⁷ Božena LOBOREC, Dragutin FELETAR, "Bibliotekarstvo u općini Koprivnica", *Podravski zbornik*, 12/1986., 91.

⁵⁸ *Podravske novine*, br. 14, 3. IV. 1937.

⁵⁹ *Isto*, br. 19, 8. V. 1937, br. 22, 29. V. 1937.

⁶⁰ *Podravske novine*, br. 43, 23. X. 1937.

⁶¹ *Isto*, br. 7, 12. II. 1938.

⁶² Muzej grada Koprivnice (dalje: MGK), Dokumentacija Seljačke sloge Ogranak Koprivnica.

⁶³ D. FELETAR, *Glazbeni život Koprivnice*, Koprivnica 1977., 194.

⁶⁴ *Seljački dom*, br. 14, 31. III. 1938.

⁶⁵ *Podravske novine*, br. 20, 18. V. 1939.

⁶⁶ *Isto*, br. 24, 17. VI. 1939.

⁶⁷ *Isto*, br. 5, 3. II. 1940.

⁶⁸ *Isto*, br. 12, 23. III. 1940.

⁶⁹ *Isto*, br. 30, 27. VII. 1940.

⁷⁰ *Isto*, br. 47, 16. XI. 1940.

prosvjetno sijelo. Nakon proslova predsjednika ogranka Stjepana Prvčića izvedena su djela Fundurića, Miškine, Mare Matočec, te narodna pjesma "Sejali smo bažuljka" koju je otpjevao pjevački zbor ogranka. Nakon toga su članovi izveli igrokaz Mare Matočec "Invalid" koji je režirao ravnatelj pučke škole Kazimir Sabol i u kojem je glumilo sedamnaest članova ogranka.⁷¹ U veljači 1941. Seljačka sloga je organizirala prosvjetni sabor, a u ožujku godišnju skupštinu ogranka.⁷²

Gospodarska sloga - pokušaji djelovanja u gospodarstvu

Zadruga Sloga, odnosno Gospodarska sloga je za područje koprivničkog kotara osnovana 1935. godine.⁷³ Imala je sjedište u Koprivnici, a već je krajem 1935. godine organizirala slanje pomoći u Dalmaciju.⁷⁴ Predstavnicima Gospodarske sloge dr. Vedriš, Tomo Čiković i Đuro Prvčić su u proljeće 1936. godine pokušali proširiti djelatnosti ove organizacije na Bakovčice gdje su održali sastanak.⁷⁵ U svibnju 1936. je za povjerenika Gospodarske sloge u Koprivnici izabran Martin Gabaj,⁷⁶ a početkom 1938. godine je organizacija imala 324 člana.⁷⁷

Kada je u sklopu HSS-ove Gospodarske sloge, u lipnju 1936. godine osnovana Središnja mljekarska zadruga u Zagrebu, odmah je počela širiti svoju djelatnost, a kada je 1940. godine dobila visoki iznos zajma otkupljuje nekretnine mljekarskih poduzeća u Zagrebu. Pouzdano se zna da je Gospodarska sloga preuzela otkup mlijeka u Koprivnici, ali nije poznato kada se to točno dogodilo.⁷⁸ Najvjerojatnije je to bilo već u lipnju 1936. kada je koprivnička Gospodarska sloga odredila cijenu mlijeka.⁷⁹

Početkom 1937. godine se nastojao ojačati rad Gospodarske sloge pa je održan sastanak organizacija predstavnika organizacija HSS-a s predstavnicima organizacija Gospodarske sloge na području koprivničkog kotara.⁸⁰ Tijekom 1937. i početkom 1938. godine je povjerenik Gospodarske sloge bio Tomo Čiković.⁸¹ U veljači 1938. je za kotarskog povje-

⁷¹ MGK, Dokumentacija Seljačke sloge Ogranak Koprivnica; *Podravske novine*, br. 6, 1.II. 1941.

⁷² *Podravske novine*, br. 8, 15. II. 1941., br. 13., 22. III. 1941.

⁷³ Više o počecima Gospodarske sloge u Hrvatskoj: Marijan MATICKA, "Obilježja djelatnosti 'Gospodarske sloge' u početku njezine djelatnosti", *Historijski zbornik*, XXIX-XXX/1976.-77., 493.-502.

⁷⁴ *Podravske novine*, br. 1, 4. I. 1936.

⁷⁵ *Isto*, br. 18, 2. V. 1936.

⁷⁶ *Isto*, br. 22, 30. V. 1936.

⁷⁷ *Isto*, br. 6, 5. II. 1938.

⁷⁸ *120 godina poljoprivrednog zadrugarstva Hrvatske*, Zagreb 1984., 31.; *Sirela i bilogorsko-podravsko mljekarstvo*, Bjelovar 1989.

⁷⁹ *Podravske novine*, br. 26, 27. VI. 1936.

⁸⁰ *Isto*, br. 2, 9. I. 1936.

renika Gospodarske sloge izabran Tomo Gaži⁸² iz Koprivnice, a blagajnik je postao Mijo Kovačević.⁸³ Krajem ožujka 1939. je održan sastanak Gospodarske sloge koprivničkog kotara, a početkom travnja je odlučeno da se vino iz Vodica zamjenjuje za žito iz Podravine.⁸⁴ Djelatnošću Gospodarske sloge je profunkcionirao paralelni gospodarski sustav od službenoga te se ona s pomoću gospodarske djelatnosti borila za hrvatske nacionalne interese.

Hrvatski radnički savez (HRS) - seljački pokret u borbi za prava radništva

Hrvatski seljački književnik i političar Mihovil Pavlek Miškina je, prihvativši Radićevo mišljenje da su socijalni i politički interesi seljaka i radnika gotovo istovjetni, na širenju djelatnosti HSS-a učinio prvi korak i u *Književnom glasu* 1936. godine objavio pjesmu "Radniku". Miškina će se ubrzo priključiti organiziranom djelovanju HSS-a među radništvom putem Hrvatskog radničkog saveza.⁸⁵

Novoustrojena podružnica Hrvatskog radničkog saveza u Koprivnici pod predsjedanjem Viktora Galinca je 17. svibnja 1936. godine organizirala vrlo posjećenu skupštinu na kojoj je govorio predsjednik HRS-a Ivan Peštaj. Tada je formalno osnovana koprivnička podružnica HRS-a.⁸⁶ Pri osnivanju je imala 150 članova. U nizu svojih aktivnosti HRS je organizirao veliku radničku skupštinu u Koprivnici u studenom 1936. godine na kojoj su govorili osim Viktora Galinca predsjednik HRS-a Ivan Peštaj i Mihovil Pavlek Miškina.⁸⁷ Prva glavna godišnja skupština podružnice HRS-a u Koprivnici je održana u srpnju 1937. godine. Tada je imala čak 1.500 članova, organizirala je 7 uspješnih štrajkova, potpisivanje 23 kolektivna ugovora i niz drugih aktivnosti na poboljšanju položaja radnika u Koprivnici i okolici.⁸⁸ U prosincu 1937. HRS je uputio Koprivničancima proglas za gradnju radničkog doma u gradu.⁸⁹ Zbog velike angažiranosti HRS-a u rudnicima u Glogovcu je održana skupšti-

⁸¹ *Seljački dom*, br. 1, 1. I. 1938.

⁸² Tomo Gaži (1892.-1988.), seljačkog podrijetla, bio je član vodstva koprivničkog kotarskog HSS-a, te kotarski povjerenik Gospodarske sloge i zamjenik kotarskog povjerenika Seljačke sloge. Rano se sa svojom obitelji uključio u antifašističku borbu u kojoj je obavljao niz dužnosti, npr. predsjednika kotarskog NOO Koprivnica.

⁸³ *Podravske novine*, br. 7, 12. II. 1938.

⁸⁴ *Isto*, br. 13, 1. IV. 1939., br. 15, 15. IV. 1939.

⁸⁵ *Književni glas*, br. 1-2, 1. V. 1936.; Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, "Socijalna i politička angažiranost Mihovila Pavleka Miškine", *Kaj*, br. 1-2/1987., 102.-103.

⁸⁶ *Podravske novine*, br. 20, 16. V. 1936, br. 21, 23. V. 1936.

⁸⁷ *Hrvatski radnik*, 28. XI. 1936; *Podravske novine*, br. 48, 28. XI. 1936.

⁸⁸ *Podravske novine*, br. 28, 10. VII. 1937.

⁸⁹ *Isto*, br. 50, 11. XII. 1937.

na ove organizacije u studenom 1938. godine.⁹⁰ U siječnju 1939. godine je organizirana akcija HRS-a u korist besposlene radničke sirotinje.⁹¹ Na glavnoj skupštini koprivničke podružnice održanoj u kolovozu 1939. za predsjednika je ponovno izabran Viktor Galinec, za potpredsjednika Jakob Vucković, tajnika Martin Lendvaj i Mirko Martinčić te za blagajnike Jakob Kovačić i Tomo Botinčan.⁹² U svibnju 1940. godine namještenici brijačke struke napustili su članstvo u Ujedinjenom radničkom sindikalnom savezu Jugoslavije i pristupili u HRS.⁹³

Povod za štrajk (koji je organizirao HRS) radnika Novog mlina d.d. u Koprivnici 19. lipnja 1936. godine bilo je odbijanje Stjepana Ettingera da sklopi kolektivni ugovor i povisi zarade. Na prve pregovore 23. lipnja došli su u ime HRS-a Viktor Galinec, Kovačić i S. Mihelčić, a u ime Inspekcije rada ing. Viličić. Nakon duljih pregovora Ettinger je potpisao kolektivni ugovor kojim su satnice kvalificiranim radnicima povišene od 2,75 na 3,5 dinara, satnice nekvalificiranih radnika su utvrđene do 3,25 dinara, a mjesečarima je plaća povišena od 650 na 750 dinara s time da je za ove radnike zadržan deputat. Iskoristivši svoj uspjeh vodstvo HRS-a je napalo prokomunistički Ujedinjeni radnički sindikalni savez Jugoslavije (URSSJ), pa je Mjesni međustrukovni odbor URSSJ-a u Koprivnici (formiran 22. studenom 1936.) bio suočen s mnogo jačim i bolje organiziranim HRS-om.⁹⁴

U općem valu štrajkova 1936. godine jedan je štrajk zahvatio koprivničke postolarske radnike i nakon štrajka od 27. kolovoza do 9. rujna 1936. je sklopljen kolektivni ugovor koji je u ime HRS-a potpisao Franjo Kovač i radnički povjerenici Josip Sedmak, Franjo Gjula, Augustin Sokač, a od poslodavaca Vinko Nemeč, Ivan Mak, Franjo Bačoka, Ivan Pavlović, Josip Hanžek, Blaž Petreković, Milan Šimunović, Ignac Ptičar i Ivan Kokot, dok su Burulić, Košar i Balika odbili potpisati ugovor. Ugovor je bio povoljan za radnike jer su zarade po paru cipela bile povišene, a poslodavci su priznali većinu odredbi Zakona o zaštiti radnika iz 1922. godine. Neka imena među povjerenicima HRS-a su prije bila zabilježena u Nezavisnim sindikatima.⁹⁵

Ettinger je dopustio izbore radničkih povjerenika 13. veljače 1937. godine kada je postavljena samo lista HRS-a te su bili izabrani Blaž Martinjak i Martin Vuljak koji su trebali braniti interese 17 radnika kopriv-

⁹⁰ *Isto*, br. 44, 5. XI. 1938.

⁹¹ *Isto*, br. 2, 14. I. 1939.

⁹² *Isto*, br. 31, 5. VIII. 1939.

⁹³ *Isto*, br. 18, 4. V. 1940.

⁹⁴ *Podravske novine*, br. 26, 27. VI. 1936.; M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, "Mlinarstvo koprivničkog područja za vrijeme kapitalizma", *Podravski zbornik*, 12/1986., 39.

⁹⁵ M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, "Sindikalno organiziranje kožarsko-prerađivačkih radnika na koprivničkom i đurđevačkom području za vrijeme komunizma", *Podravski zbornik*, 15/1989., 19.

ničkog mlina. Rastuća skupoća je natjerala radnike da u kolovozu zatraže povišicu zarade, te je ona 9. kolovoza 1937. povišena za pola dinara. Čim je prošla žetva, Ettinger je počeo otpuštati sindikalno organizirane radnike tako da su se mnogi u strahu pred otpuštanjem odrekli organizacije. Na kraju su radnici pristali na rad od 12 sati bez povišenja satnice. Ettinger se riješio starijih i iscrpljenih radnika te je uzimao mlađe, jače i jeftinije koji nisu bili sindikalno organizirani. Radnici su šutke trpjeli ovako loše uvjete do lipnja 1938. godine kada su ponovno stupili u pokret, ali nisu imali potporu vodstva HRS-a pa je pokret propao, a neki su radnici dobili otkaz. Jedinu povišicu su mlinarski radnici dobili početkom 1940. godine i to od samo 25 para.⁹⁶

Na konstituirajućoj skupštini HRS-a 1. rujna 1936. godine stotinu zaposlenih radnika i radnica koprivničke tvornice Danica predložilo je za radničke povjerenike Pavla Gregurinu, Mirka Granželića, Josipa Strmec-kog i Pavla Gerenčera. Uskoro se nakon toga u Danici vodio pokret za povišicu nadnica i za zaključivanje kolektivnog ugovora, a namjeri uprave da otpusti dugogodišnje bolje plaćene radnike i sindikalno organizirane te da zaposli neotpornu maloljetnu radnu snagu, radnici su se suprotstavili štrajkom. No, uprava je 1. srpnja 1937. godine otpustila sve radnike.⁹⁷ Tvornica nije mogla izdržati političke igre poduzeća "Zorke" iz Šapca koje je proizvodnju prenijelo iz Hrvatske u Srbiju pa je svaka borba radnika za njihova prava bila uzaludna.⁹⁸

Štrajk u koprivničkoj tvornici ulja počeo je 3. lipnja 1936. godine paralelno sa štrajkom u gradskoj ciglani u organizaciji HRS-a. Zahtjevi su bili usmjereni na traženje kolektivnog ugovora kroz koji bi se poboljšali uvjeti rada. Ubrzo je sklopljen sporazum koji je za bazu uzeo povoljniji kolektivni ugovor iz vremena prije krize, a uljara je nastavila s radom. To je bio uspjeh koprivničkog HRS-a i njegova čelnog čovjeka Viktora Galinca. Uprava tvornice ulja nije poštovala ugovor u cjelini pa je HRS organizirao novi štrajk u kolovozu, a Ljudevit Braun je 3. rujna nakon pregovora dao nove ustupke radnicima. HRS je vodio izrazito agresivnu politiku te je 1. listopada 1937. godine izborio novi kolektivni ugovor kojim je potvrđeno 8-satno radno vrijeme i niz pogodnosti u prekovremenom radu. Satnice su utvrđene u rasponu od 3,50 do 6 dinara, a zarade mjesečnih radnika od 800 do 850 dinara i određenu deputatu u ulju. Ovaj značajan uspjeh nije dugo trajao jer je na glavnoj skupštini dioničara 29. listopada 1937. donesena odluka o likvidaciji koprivničke tvornice ulja, a 180 radnika je ostalo bez posla.⁹⁹

⁹⁶ *Podravske novine*, 6. I. 1940.; M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, *Mlinarstvo, n. dj.*, 39.-40.

⁹⁷ M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, "Tvornica 'Danica' i njezino radništvo", *Podravski zbornik*, 2/1976., 33.

⁹⁸ ISTA, "Koprivnička tvornica 'Danica' do 1937. godine", *Podravski zbornik*, 22/1996., 131.

⁹⁹ ISTA, "Tvornica ulja u Koprivnici i njeno radništvo", *Podravski zbornik*, 10/1984., 54.-55.

Veliku je djelatnost HRS ostvario u rudniku Glogovac, a njezin je glavni eksponent bio agilni Viktor Galinec, predsjednik koprivničke podružnice HRS-a. Kako je 1937. godine Radnička komora u Zagrebu bila dio URSSJ-a očito je bilo da će doći do sukoba s HRS-om. Primjerice izbori za radničke povjerenike koji su se trebali održati 2. veljače 1937. nisu se održali sve do 18. travnja 1937. Galinec se u međuvremenu suprotstavio predstavniku Radničke komore Matiji Šiletiću pa je na izbore došao ekspert za metalske radnike Adolf Kunčić. Podravci su bili netrpeljivi prema strancima koji su držali upravu i sve bolje plaćene pozicije pa je to pokušavao iskoristiti Viktor Galinec u sklopu djelovanja HRS-a i pridobivanja rudara za sebe. Na travanjskim izborima su bile dvije liste HRS-a i nedefinirana lista (zapravo URSSJ-a). HRS je dobio samo 7,6% glasova. To je prisililo Galinca da se jače angažira na poboljšanju gospodarskog položaja radnika, jer su rudari bili nezadovoljni ugovorom sklopljenim 1. travnja 1937. godine. Radi toga je potaknuo novi tarifni pokret, koji je završio povoljnim uvjetima za radnike 27. studenog 1937. godine.¹⁰⁰

Mihovil Pavlek Miškina je isticao potrebu suradnje seljaka i radnika na sastanku HRS-a održanom 24. travnja 1938. godine u dvorani Domoljub u Koprivnici. Miškina je govorio kako proletarizirani seljak konkurira industrijskom radniku jeftinijom cijenom rada, te da se treba pronaći dogovor seljaka i radnika.¹⁰¹

Uz HRS se razvija živa politička aktivnost HSS-a u Glogovcu pa je dobiveno povjerenje rudara. Povećanje cijene ugljena za 10% omogućilo je reviziju kolektivnog ugovora i povišenje rudarskih zarada i za 40%. Restrikcijom državnih narudžbi polovicom 1939. godine provedena je redukcija radnika u oba glogovačka rudnika. Osnivanjem Banovine Hrvatske HRS se vezao uz njezinu politiku, pa je u rudnicima Glogovca proveden izvor radničkih povjerenika na kojima je HRS odnio pobjedu. Onda su svi radnički povjerenici rudnika iz redova HRS-a. Kao nagradu za svoje uspjehe Viktor Galinec je postao član izvršnog odbora HRS-a, a nakon toga je izabran na iznimno visoku dužnost predsjednika Radničke komore u Zagrebu.¹⁰² HRS i dalje uspijeva izboriti određena povišenja plaća rudarima, ali nedovoljno s obzirom na inflaciju. Zbog toga su rudari stupili u tarifni spor u svibnju 1940. godine, a 12. srpnja su organizirali ilegalan štrajk. Kao predsjednik Radničke komore je s rudarima došao razgovarati Viktor Galinec pokušavši smiriti situaciju, ali nije naišao na odobravanje. Ubrzo je u kolovozu donesen kolektivni ugovor za lignitske ugljenokope kojim su povišene rudarske plaće. Na sastanku podružnice HRS-a u Koprivnici je 16. ožujka 1941. godine govorio Josip

¹⁰⁰ ISTA, "Rudnici ugljena u Glogovcu do 1941. godine", *Podravski zbornik*, 3/1977, 35.

¹⁰¹ HDA, Savska banovina, kut. 1703, Pov. II. 13952/26. travnja 1938; M. KOLARDIMITRIJEVIĆ, Socijalna i politička angažiranost, n. dj., 103.

¹⁰² *Podravske novine*, br. 44, 4. XI. 1939.

Čipić istaknuvši teške radne uvjete i nedovoljne zarade rudara. Općenito su uvjeti rada bili bolji u rudniku Đurđevačke imovne općine nego u Mirninom rudniku.¹⁰³ Aktivnost HRS-a je bila usmjerena i na druge podravske rudnike u okolici Koprivnice primjerice Carevdaru, Lepavini, Sokolovcu (Kameniku) itd.¹⁰⁴

Hrvatsko srce - uključivanje žena u politički život

Podružnica Hrvatskog srca¹⁰⁵ je u Koprivnici osnovana već u svibnju 1936. godine. Za predsjednicu je izabrana Ruža Vedriš, potpredsjednicu Kata Brunec, tajnicu Zlata Hranilović i blagajnicu Slava Kenda.¹⁰⁶ U nedjelju 30. lipnja 1936. godine održana je u dvorani kina Apolo skupšina mjesne podružnice Hrvatskog srca na kojoj su bile prisutne i govorile okupljenim ženama Marija Radić (udovica Stjepana Radića) kao predsjednica te članice užeg vodstva gospođe Barić i Devčić.¹⁰⁷ Podružnica Hrvatskog srca je od 27. do 29. ožujka 1937. godine u Koprivnici organizirala izložbu ručnih radova.¹⁰⁸ U lipnju 1937. godine tajnica Zlata Hranilović se odselila iz Koprivnice te je za novu tajnicu izabrana Leopoldina Senjan.¹⁰⁹ U studenom 1937. godine je održana velika i odlično posjećena priredba Hrvatskog srca u Koprivnici,¹¹⁰ a početkom 1938. godine organiziran je tečaj krojenja i ručnog rada.¹¹¹

Na skupštini koprivničkog Hrvatskog srca u svibnju 1938. godine za predsjednicu je ponovno izabrana Ružica Vedriš, za tajnicu Leopoldina Senjan i blagajnicu Marija Loborec.¹¹² Uz koprivničku organizaciju sve je više jačao i ogranak Hrvatskog srca Starigrad - Sv. Vid koji je 19. lipnja 1938. godine organizirao zabavu čiji je prihod bio namijenjen gradnji kapele Sv. Vida.¹¹³ Koprivničko Hrvatsko srce je u listopadu 1938. organiziralo domaćinski tečaj, a u studenom zabavu u Domoljubu.¹¹⁴ Aktivnosti su se nastavile i u 1939. godini pa je tako seljačka književnica Mara Matočec¹¹⁵ govorila na javnoj tribini koju je Hrvatsko srce organizira-

¹⁰³ Kao u bilj. 100., 36.-37.

¹⁰⁴ M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, "Prijeratno podravsko rudarstvo", *Podravski zbornik*, 4, Koprivnica 1978., 50.-53.

¹⁰⁵ O ovoj organizaciji u Hlebinama i okolici vidi: Danijela MUSTAFA, *Hrvatsko srce*, Koprivnica 1996.

¹⁰⁶ *Podravske novine*, br. 22., 30. V. 1936.

¹⁰⁷ *Isto*, br. 27., 4. VII. 1936.

¹⁰⁸ *Isto*, br. 14., 3. IV. 1937.

¹⁰⁹ *Isto*, br. 24., 12. VI. 1937.

¹¹⁰ *Isto*, br. 46., 13. XI. 1937.

¹¹¹ *Isto*, br. 6., 5. II. 1938.

¹¹² *Isto*, br. 21., 28. V. 1938.

¹¹³ *Isto*, br. 24., 18. VII. 1938.

¹¹⁴ *Isto*, br. 36., 10. IX. 1938., br. 43., 29. X. 1938.

¹¹⁵ M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, *Mara Matočec*, Koprivnica 1993.

lo 5. veljače u Koprivnici.¹¹⁶ Hrvatsko srce je bilo aktivno tijekom čitave godine, a od organiziranih predstava izdvojimo igrokaz hrvatske spisateljice Zdenke Smrekar izveden u studenom 1939.¹¹⁷ U ožujku 1940. godine Hrvatsko srce je u Koprivnici organiziralo predavanje predsjednice Ružice Vedriš o životu muslimanki.¹¹⁸ U lipnju su članice išle na izlet na more, a u studenom je organizirana zabava Hrvatskog srca.¹¹⁹ Posljednji skup Hrvatskog srca prije raspada Kraljevine Jugoslavije je bio u ožujku 1941. godine.¹²⁰ Nakon uspostave NDH koprivnička podružnica Hrvatskog srca je nastavila s radom pa je u svibnju darovala novac za hrvatsku vojsku i stradalnike, a predsjednicu Ružicu Vedriš je trebao primiti poglavnik Ante Pavelić.¹²¹ Prema tome službeno je vodstvo stalo na stranu vladajućeg režima.

Ostali oblici djelovanja seljačkog pokreta

Koprivnička mjesna organizacija HSS-a je zajedno sa Seljačkom slogom i Gospodarskom slogom 10. kolovoza 1937. godine održala sastanak na kojem je izabran Građevni odbor za gradnju Hrvatskog doma u Koprivnici, na čelu s pročelnikom Viktorom Senjanom.¹²²

Hrvatska seljačka stanka je svoju djelatnost u širenju seljačkog pokreta proširila i na sport. Na inicijativu HRS-a i Hrvatskih privrednih namještenika osnovan je u rujnu 1937. godine Hrvatski športski klub Sloge kojemu je za predsjednika izabran dr. Ivo Vedriš. Novi klub je preuzeo rekvizite od Sportskog kluba Danica.¹²³ To je bio drugi koprivnički nogometni klub uz HŠK Koprivnicu. Između ta dva kluba je vladao nezdravi antagonizam. U kolovozu 1940. godine je otvoreno novo nogometno igralište Sloge (tamo je danas Podravka).¹²⁴

Hrvatska seljačka zaštita se prvi put u Koprivnici spominje 1939. godine, a do kraja godine je razvila uspješan rad.¹²⁵ U prosincu 1939. godine je osnovano Hrvatsko seljačko lovačko društvo prema kojemu bi lov na divljač trebao doći u ruke seljaka. Za predsjednika je izabran Pavao Posavec iz Koprivnice, za potpredsjednika Josip Belčić iz Peteranca, a blagajnika Tomo Čiković iz Koprivnice.¹²⁶ U travnju 1940. u Koprivnici

¹¹⁶ *Podravske novine*, br. 5, 4. II. 1939.

¹¹⁷ *Isto*, br. 46., 18. XI. 1939.

¹¹⁸ *Isto*, br. 11, 16. III. 1940.

¹¹⁹ *Isto*, br. 21, 25. V. 1940., br. 45, 2. XI. 1940.

¹²⁰ *Isto*, br. 14, 29. III. 1941.

¹²¹ *Koprivnički Hrvat*, br. 1, 31. V. 1941.

¹²² *Podravske novine*, br. 32, 7. VIII. 1937., br. 33, 14. VIII. 1937.

¹²³ *Ista*, br. 36, 4. IX. 1937.

¹²⁴ Branko PLEŠE, "90 godina nogometa - 85 godina HŠK 'Slaven' Koprivnica", *Podravski zbornik*, 22/1996., 179.-180.

¹²⁵ *Podravske novine*, br. 48, 2. XII. 1939.

¹²⁶ *Isto*, br. 49, 9. XII. 1939.

je osnovan Obrtnički ogranak HSS-a kojemu je predsjednik postao Danko Zgorelec, potpredsjednik Krunoslav Šavor, tajnik Rudolf Košar, a blagajnik Vjekoslav Ščetinec.¹²⁷

SUMMARY

THE DEVELOPMENT OF THE CROATIAN PEASANT PARTY AND THE PEASANT MOVEMENT IN KOPRIVNICA AND THE PODRAVINA REGION FROM 1929-1941

This text provides an overview of the Croatian Peasant Party (HSS) and the peasant movement in Koprivnica from the beginning of the royal dictatorship in January 1929 to the end of the Kingdom of Yugoslavia and the establishment of the Independent State of Croatia. Along with a discussion of the Peasant Party organization, other aspects of peasant activism are probed. The author briefly discusses the The Peasant Co-op, the Economic Co-op, Croatian Heart, The Croatian Workers' Union and other associations. In Koprivnica and area, the HSS was able to win the widest possible following due to its organizational work. The growth of its popularity can be measured by election results. In elections to the National Assembly in 1935 the HSS won 63.5% of the vote in Koprivnica; in 1938 this rose to 82.5%. In local elections in 1940 the HSS won a landslide victory but was only able to get its candidate into the office of mayor after a protracted political crisis. Of the other organizations, the Croatian Workers' Union was important. The organization of the Croatian Heart was very important for the inclusion of women into the political life of the Koprivnica area. The HSS also attempted to influence local politics through, among other things, the creation of a hunters' organization, a sports club and a variety of trade unions. After the break-up of the Kingdom of Yugoslavia and the formation of the Independent State of Croatia, the membership broke into four factions: 1) the followers of the HSS president Dr. Vlatko Maček, 2) a group that followed the Ustasha movement, 3) a group that joined the anti-fascist struggle (some of these individuals later created the HSS Executive Committee which later formed the Croatian Republican Peasant Party), and 4) individuals who totally abandoned political life.

¹²⁷ *Isto*, br. 17, 27. IV. 1940.